

PREŠERNOVO

J. Grathovic
GLEDALIŠČE

V K R A N J U

TELEFON ŠTEVILKA 355

Gledališki list

SEZONA

1945 - 1946

8

OTON ŽUPANČIČ

VERONIKA DESENIŠKA

Cena din 2.—

VERONIKA DESENIŠKA

TRAGEDIJA V PETIH DEJANJIH (VII SLIKAH)

Spisal: Oton Župančič

Režija: Peter Malec

O S E B E:

Herman II. Celjan	Malec Peter
Friderik II., njegov sin	Trefalt Francè
Jelisava Frankopanka, Friderikova žena	Iglič Božena
Vitez Jošt Soteški	Grašič Ivan
Vitez Ivan Sevnčan	Gogala Jardo
Nerad, oskrbnik v Krškem gradu	Mayr Metod
Brigita } Jelisavini dvornici	Mali Tinka
Geta }	Šorli Ivanka
Hermanov kancelar	Marn Lojze
Friderikov pisar	Vertovšek Milan
Pravdač	Klavora Ado
Bonaventura	Fugina Janez
Deseničan	Luxa Julij
Veronika	Hlebš Sonja
Sida	Sagadin Vera
Katica, služkinja na Desenicah	Ilc Metka

Spremstvo, sluge, straža

Godi se 1422. leta: I. slika na Desenicah, II. — V. slika: v Krškem gradu, VI. in VII. slika: v Gornjem Celju. Daljši pavzi po III. in V. sliki. Nove kostume je izdelala krojačnica narodnega gedališča v Ljubljani

GLEDALIŠKI LIST

PREŠERNOVEGA GLEDALIŠČA V KRANJU

1945—1946 ★ ŠTEV. 8

Oton Župančič

Veronika Deseniška

Premijera 12. aprila 1946

Pod zastavo Prešernovega imena

Letos, dne 8. febr. je minilo sedem in devetdeset let, odkar je prav v tem mestu umrl naš največji pesnik dr. France Prešeren. To obletnico slavi sedaj po odloku SNOS-a vsa Slovenija kot narodni kulturni praznik. To je prav, saj je bil Prešeren tisti, ki nam je pred vsem svetom priboril legitimacijo kulturnega naroda. Njegove Poezije, ki so izšle konec l. 1846 — tedaj ravno pred sto leti — čeprav so imele letnico prihodnjega leta, so našo dotlej še skromno poezijo na mah dvignile na stopnjo evropskega pesniškega ustvarjanja. Z njimi se je postavil Prešeren ob stran največjih oblikovalcev besedne lepote in, kar pomeni na primer Rusom Puškin ali Poljakom Mickiewicz,, to pomeni nam Slovencem France Prešeren. On je naš osrednji duh, čigar pesem je postala ne le potrdilo naše kulture in s tem tudi naše narodnosti, ampak pomeni hkrati simbol našega hrepenenja po lepoti, po tej skrivnosti, ki nas združuje z najglobljim bistvom vsega, kar je. Zato je sleherni jubilej, ki nas spominja tistega, ki nam je vse to dal za ceno svoje srčne krvi in priboril z žrtvijo svojega življenja, pomemben praznik, ob katerem se moramo vsi Slovenci kakor občestvo strnjenih duš pokloniti duhu našega genija in se vprašati, kaj pomeni to, kar je ustvaril.

Čeprav so njegove poezije pomenile ne samo izreden literarni dohodek, marveč so bile naravnost nepričakovano razodetje slovenske duše in besede, so vendarle dolgo ostale glaš vpijočega v puščavi. Kljub temu, da so nekateri izbrani posamezniki — zlasti pesnikov zvesti prijatelj Matija Čop — spoznali pomen in vrednost Prešernovih pesmi za naš narod, je bilo med njegovimi sodobniki vendarle še mnogo več takih, ki so bili do njih brezbrizni ali celo sovražni. Pozneje, zlasti po l. 1866, ko je Stritar vnovič izdal Poezije, se je to razmerje do Prešerna spremenilo. Odslej Slovenci niso več dvomili o vrednosti njegovih poezij. Splošna zavest je polagoma postalo tisto, kar je pred 36 leti v predavanju o slovenski literaturi formuliral Ivan Cankar takole: Pod zastavo Prešernovega imena, po poti, ki jo je on pokazal, so hodili vsi naši pesniki in pisatelji, se je razvijala vsa naša književnost do današnjega dne.

In mi danes? Ali poznamo Prešerna, ali se zavedamo njegovega pomena? Menda na to lahko odgovorimo pritrdilno. Prešernoslovje je ravno v našem stoletju rodilo največ sadu, njegovo rojstno hišo v Vrbi — katero je slovenski narod odkupil pred sedmimi leti s pomočjo šolske mladine od Ribičevih — je preurejena v muzej, kamor romajo in bodo — tako upajmo — še dolgo romali vsi častilci Prešernovega imena in dela.

Kajpada nam slavljenje ne sme postati samo po sebi namen. Prešeren nam ne sme biti zgolj predmet znanstvenega raziskavanja, ne zgolj predmet spoštovanja, marveč živo bogastvo našega duha, s katerim bomo danes in jutri in vselej krepili svoje duše in v katerem bomo našli vselej oporo v borbi za svobodo, bratsvo in napredek.

Prešerna slavimo kot našega največjega pesnika, ki se je povzpел višje mimo vseh drugih, takorekoč brez predhodnikov uvrstil slovensko poezijo ob pesništvo drugih, velikih narodov, s katerimi smo postali tako enaki če ne po številu, pa po moči duhovnega ustvarjanja. Prešeren je bil tisti, ki nam je pridobil to dragoceno kulturno legitimacijo s tem, da je dal našemu dotlej zaničevanemu jeziku prožnost in lepoto, o kakršni se pred njim nihče niti sanjati ni upal. Ta jezik, ki so ga zaničevali tuji in so se ga sramovali domačini, se je v Prešernovi poeziji pokazal v vsej svoji moči, lepoti in bogastvu ter zaživel prav v nji s toliko samoniklo močjo, da lahko klubuje vsem poskusom, ki bi ga hoteli uničiti. Toda Prešerna ne slavimo samo zaradi jezika, tudi ne samo zaradi njegove dovršenosti in lepote. Jezik je bil Prešernu zunanje znamenje slovenstva, kateremu je pred vsem služil s svojo pesmijo, tudi tedaj, ko je vanjo izlival najbolj osebne bolečine svojega srca. V Sonetnem vencu, eni najlepših njegovih izpovedi, je sam poudaril to zvezo, ki obstoja med njegovo poezijo in njegovim narodom.

Prešeren pa nam ni samo vzgled narodne zvestobe, zvestobe do svojega jezika, do svoje zemlje, do svojega rodu, ko nas opominja: „Ljubezni domačije noben naj vam ne vsmrti strup“ — ampak nas hkrati tudi opominja k narodni slogi ter skupnosti. Kot pesnik je hotel biti vendar Orfej, to je skrivnostni zedinjevalec src, ki je pel zato,

da bi nam srca vnel za čast dežele,
med nami potolažil razprtije
in spet zedinil rod Slovenščne cele.

Kako plemenito in hkrati kako sodobno je pojmoval narodnost, najbolje spoznamo iz njegovega razmerja do drugih slovanskih narodov, zlasti pa nam to potrjuje njegovo razmerje do vsega človeštva. Njegov patriotizem ni šovinističen in reakcionaren, temveč demokratičen in napreden, to se pravi, da ni nestrpen in napadalen, temveč družni s poudarkom lastne narodne individualnosti tudi idejo o povezanosti in bratsvu narodov sveta. Res, da je pel Prešeren v Krstu pri Savici češ da „največ sveta otrokom sliši Slave“, vendar je v Zdravljici izpovedal tudi naslednje:

Živé naj vsi narodi,
ki hrepene dočakat dan,
ko, koder sonce hodi,
prepír iz sveta bo pregnan,
ko rojak
prost bo vsak,
ne vrag, le sosed bo mejak.

Tako se v Prešernovi pesmi skladno ujemata in dopolnjujeta narodnost in človečanska misel. Kajti to je bilo zanj — iskrenega humanista in prepričanega demokrata — najvišji ideal, bodisi v osebnem, bodisi v socialnem življenju. Iz pesmi „Slovo od mladosti“ vemo, da je bil Prešeren pesnik idealne, plemenite človečnosti, ki ga je globoko v srce ranil nrvni materializem sveta in družbe, v kateri je živel, in to ne samo zaradi tega, ker je sam okusil njene krivice, njeno nasilje, ampak v prvi vrsti zato, ker je nasprotoval njegovim sanjam o pravičnem in lepem svetu. O tem priča tudi njegova ljubezenska pesem, kjer prav tako čutimo na dnu to hrepenenje po lepoti in človečnosti, ki sta bili Prešernu ne le izvor, ampak tudi končni namen in cilj vse umetnosti.

Pesniško ustvarjanje je bilo zanj skrivnosten in težak poklic, ki zahteva od človeka, da nosi v sebi „al pekel al nebo“ — to se pravi, da nikoli ne omaga v borbi za svojo dušo, za narod, za človeštvo. Zato je njegova poezija za nas kot Slovence in kot ljudi neizčrpen vir, iz katerega moramo zajemati, če hočemo živeti in bogatiti sami sebe. To misel je pesniško lepo povedal Oton Župančič v Pesmi mladine, ko jo je zapel ob stoletnici Prešernovega rojstva. Takole pravi:

Mogočen plamen iz davnine šviga,
vekove preletel je koprne,
in plamen naš se druží z njim, se dviga,
in plamen naš pogumno dalje gre,
ker neprekinjena drži veriga
iz zarje v zarjo in od dne do dne . . .

Francé Vodnik.

Veronika Deseniška

Župančičeva mojstrovina „Veronika Deseniška“ ima dve podobi. Če jo beremo v knjižni obliki, nas osvaja prvenstveno lepota njenih literičnih mest, bogastvo in izvornost njenih metafor, čista poezija, ki ji daje obstret mehkobe in živi vsa v čustvenem svetu razpoloženj in tenkih duševnih drhtenj. V njih je zapopaden ves misterij človekove bitnosti, je metafizična skrivnost vseh dogajanj, je tisto usodno kar je zametek kasnejših konfliktov in tragedije.

Če pa gledamo „Veroniko Deseniško“ na odru, kot gledališko uprizoritev, tedaj spoznamo njeno drugo obliko: dramatično. Ta oblika je

nastala iz dramaturških razlogov. Zaradi preobsežnega besedila, ki bi zahtevalo več ko štiriurno predstavo, mora žrtvovati režiser marsikaj, kar je zgolj lepota in poezija in ne služi dramatičnemu dogajanju. Zakaj teater je akcija, ki ne prenese statičnih razpoloženj in meditacij, če niso nujno upravičene. A „Veronika Deseniška“ je tako zvrhano polna bógavstva lepót, da tudi v dramaturški krajšavi ostane lepa in osvaja na nov način: s konciznostjo izraza in forme, s sublimacijo značajev in dogajanj. Seveda morajo biti izvedene dramaturške krajšave od večše roke, da ji ne odvzamejo na nepravem mestu in ne preveč.

„Veronika Deseniška“ je pesnitev o ljubezni, ki gre raje v smrt, ko da bi se zatajila ali odrekla, je drama o trenju dveh svetov: čustvenega in razumskega, preprostega in fevdalnega.

Župančičeva „Veronika Deseniška“ je vezana na določeno zgodovinsko dobo: na čas vladanja celjskih grofov 1422. leta. V njej je zapopadena želja fevdalcev po razširjenju oblasti in ta volja terja svojo žrtev: življenje Veronike. V „Veroniki“ ima konflikt socialno politično jedro; Veronika postane žrtev zaradi socialno prenzikega položaja, ki je ovira v politiki Hermana Celjskega.

Kljub temu, da nastopajo v tej drami zgodovinske osebe, je zgodovina samo ozadje in ne bistveni del te igre. Zakaj konflikt, ki se dogaja, je nadčasoven in se dogaja v vseh dobah in pri vseh narodih, kjer se srečata višji in nižji socialni razred. —

Tu vidimo čustvo v borbi z razumom. Toda čustvo je žrtev razuma, ki zmaga v materialnem življenju — a vendarle je poveljučana žrtev: čustvo, ki zmaga v smrti.

Tragedija je vseobsežna, ker se vrši v nji kozmična borba z zlim, poštenja s krivico. Pri Župančiču je kajpak ta borba poduhovljena, kar prinašajo že stih, predvsem pa siloviti pesniški navdih s seboj.

Pesnik Župančič je upodobil tragedijo v kateri nosi vsak človek svojo tragično krivdo v sebi. Ena zbudi drugo in jo potegne v usodno povezanost s tretjo in tako dalje, da nastane prapodoba sveta — večni krog. Gospodar nad njimi je Usoda, ki razveže dejanje — ne po zakonih človeške pravice — temveč po nek, višjih nam nedoumljivih normah.

Čeprav nosi tragedija naslov „Veronika Deseniška“ in je Veronika povod za konflikt med Hermanom, grofom celjskim in njegovim sinom Friderikom, je vendar osrednja postava Herman. On je veliki mojster na šahovnici življenja in politike v svojem grofovstvu, on prestavlja figure in jih matira. On je bog v svojem svetu in svojevoljno poklanja in odvzema življenja. On živi samo za slavo in veličino grofov celjskih; vse, kar mu ne služi pri tem zanj ne obstoji, a kar ga ovira to uničuje.

Tako mora nujno uničiti Veronikino življenje, kajti ona kot socialno nizko stoječa plemiška hči ne more postati njegova snaha in Friderikova žena. Ona ne more ničesar doprinese k vzponu grofov celjskih, ona bi bila večni kamen na vratu Celjanov. Usodno povračilo Hermanu za Veronikino pogubo, je smrt mlajšega sina, ki mu je namenil Friderikovo mesto.

Tudi Friderik nosi — kakor Veronika — tragično krivdo, porojeno iz njune usodne ljubezni — oba zakrivita smrt Friderikove žene, Jelisave Frankopanke, ki gre raje v smrt, ko da bi bila neljubljena in varana žena.

Kot misteriozni poslanec usode se dojmi lik žida Bonaventure, ki nosi na prodaj lišp, mamila, ljubezenske, uspavalne napoje in strup.

On je večno izpremenljiva podoba Usode, v svoji roki nosi srečo in nesrečo, življenje in smrt. Ničesar ne ponuja, a po čemer posežeš — to dobiš — — —

Bonaventura je najčudovitejši in najgenialnejši utrinek pesniške in filozofske domišljije O. Župančiča, je najčudovitejša vloga v slovenski dramatiki.

Poleg tega lika, ki ima bolj metafizično poslanstvo, je Pravdač važen in zanimiv predstavnik pravice, pravice, ki jo maliči grof Herman, kakor zahtevajo to njegovi načrti. Tudi tu je zanj tragično povračilo usode: Pravdač je njegov nezakonski sin s preprostim dekletom. Hermanov potomec rojen iz ljudstva, je ljudske krvi in zato se bori za pravico obtožene Veronike, za pravico ponižanih in razžaljenih, teptanih in žrtvovanih ljudi. A tudi on ne uspe. Vse se razbije ob kolosu razuma in neizprosne volje — Hermanu.

Župančič je oblikoval žive ljudi. Predvsem Herman je dokaz: on ni samo simbol fevdalstva in neizprososti, njegova ljubezen do otrok je živa in velika a usmerjena v napačno stran. Zato gledalca prizadene in pretrese tragični konec njegovih snovanj, ob njem spozna tragedijo napačno usmerjene moči in volje, ki deluje negativno in ruši, ko hoče ustvarjati samo v svoj prid.

Logovor z režiserjem

I. Splošno mnenje?

Župančičeva „Veronika Deseniška“ je po mojem mnenju poleg Cankarjevih „Hlapcev“ — kljub vsem nedostatkem in napakam — najmočnejša in tudi odrsko najučinkovitejša slovenska tragedija. Tragika je v usodah in značajih oseb. V „Hlapcih“ in v „Veroniki Deseniški“ ležita po mojem trdnem prepričanju trenutno oba vrhova slovenske tragične tvorbe. V teh dveh dramah je postavljen temelj slovenski klasični gledališki umetnosti. V teh dveh delih je treba iskati in črpati virov za ustvarjanje pravega, plemenitega in visokega igralskega sloga slovenskega tragičnega gledališkega izražanja. Globoko sem preverjen, da mimo omenjenih del ni mogoče priti do bistvenega, pristnega obraza slovenske gledališke umetnosti. Pot do resnično iz narodovega duha in narodove krvi pognalega umetniškega izraza in umetniške oblike vodi samo skozi „Hlapce“ in skozi „Veroniko Deseniško“.

„Veronika Deseniška“ je tisto delo, ki bi od slovenske dramske literature — poleg Cankarjevih — v prvi vrsti zaslužilo, da ga igrajo tudi na izvenslovenskih odrih.

2. Glavne odlike?

Jasnost in smotrnost v celotni zasnovi, dinamična zgradba dejanja, impozantna doslednost, zaokroženost in zlitost Hermanovega značaja, prekrasna, kot kristal svetla in čista podoba grofice Jelisave, neznatnost čudnega romarja in trgovca Žida Bonaventure, preprosta, a vendar zmagujoča dramatičnost posameznih prizorov (n. pr. spoznanje Jelisave in Veronike v III. dejanju, spor med Hermanom in Friderikom v IV. dejanju, učinek vesti o sinovi smrti na grofa Hermana v IV. dejanju, dvogovor Bonaventure in Veronike ter Friderik ob mrtvi Veroniki v V. dejanju) v globinah in nežnosti občutja v sicer redkih ljubavnih prizorih, posebno pa nenadkriljiva, v tisoč zvokih zvoneča in v tisoč barvah se lesketajoča, iskrena in žlahtna lepota jezika, ki preveva vse delo s tistim čudežnim, razumsko mogoče neotipljivim, a vendar čustveno tako zaznavnim in nepremagljivim čarom, ki je značilen za pomembnost in dragocenost vsakega pesniškega, se pravi resnično umetniškega dela. V tem jeziku je toliko ritma in toliko žive, nenehoma se menjajoče dinamike, toliko prisrčnosti, otroškosti, miline in sile, toliko žalosti in grenkobe, toliko krepke udarnosti in kipečega zanosa, toliko obupne bolesti in toliko močnega zdravja, toliko bujne, lahkotne in prisposodobne krilatosti in toliko trde, lapidarne zgoščenosti, da je v tem prav za prav kratkem dramatskem delu obsežen do malega ves jezikovni izraz našega mišljenja in čustvovanja. Ne vem, če bom dovolj razumljiv, toda tvegal bom to primero, da se mi ob Župančičevem jeziku godi ravno narobe kakor pri Cankarjevem: pri Cankarju začutim najprej etično vrednost in šele iz nje in preko nje pridem do lepote izraza, pri Župančiču pa začutim najprej lepoto in šele iz nje in po njej se mi odpre in razodene tudi etična vrednost izražene misli ali izražene čustva. Včasih se zdi, da bi moral iz Prešernove možate in grenke tragičnosti, iz Cankarjeve umetniške, vseobsežne značajnosti in npravstvenosti ter iz Župančičeve naravnosti naivne lepote zrasti šele tisti človek, ki bi mu lahko rekli pravi in res dragoceni slovenski človek.

3. Krajšave, črte, spremembe?

Menda danes na vsem svetu ni več gledališča, ki bi uprizarjalo drame v taki obliki, v kakršni so bile napisane. Danes krajšajo po vsem svetu Shakespeareja, Goetheja, Moliera in jasno je, da smo okrajšali tudi „Veroniko Deseniško“. Važno je pri tem poslu samo, kako ga vršiš: ali črtaš zato, da je delo krajše, ali pa zato, da je delo boljše.

Predvsem sem skušal v vsebinskem pogledu Hermanovi značajski mogočnosti, enotnosti in tehtnosti postaviti enakovredno nasprotje in ravnovesje v veliki ljubezni in zato sem moral — za svoj občutek — Friderika in Veroniko — no, recimo, nekoliko presejati. Nekoliko enotnejši se mi zdi v sedanjih okrajšavi tudi značaj tete Side. Vse druge črte pa so vsaj v glavnem — večinoma le ekonomskega, diamičnega in tehničnega značaja.

(po 1j. gledališkem listu)

O IGRALSKI DISCIPLINI

Individualna disciplina se v svoji blagodejnosti za uspešno delo ne more zadosti uveljaviti, če ni discipline celote. To velja za delo gledališkega ansambla. Kaj pomaga umetnostnemu delu v gledališču, kjer sega toliko koles druga v drugo, če se večina članov ravna strogo po disciplini, ako jih je nekaj, ki discipline ne poznajo. Že zaradi majhne peščice takih članov se lahko vsa disciplina razruši. V takem primeru je vse tisto umetniško delo, ki bi bilo sicer lahko relativno — glede na umetniško vrednost ansambla — stoodstotno, za veliki odstotek manj vredno. — Nedisziplinirani člani torej ne škodujejo tej umetnostni ravni gledališča, temveč je njihova neurejenost tudi netovariška, in to v zelo globokem pomenu, ter je tudi v škodo duhovne tvornosti ostalih članov ansambla.

Največji škodljivec v gledališču je nediszipliniranost, kajti vnanji kvarni vplivi, — tako utegne biti eventualno nestrokovna, nepoklicna ali celo zlonamerna kritika, pa naj bi bila naperjena proti celoti gledališča ali proti posameznim njenim članom, — ne segajo naravnost v tvorno kolesje gledališkega dela, ker imajo dostop šele tedaj, ko smo po njih nemoteni svoje skrbno delo za čim vrednejšo obliko premiere že opravili. Nedisziplinirani člani pa ovirajo naše delo čisto neposredno sproti, ker povzročajo v vsem kompliciranem gledališkem delovnem stroju hipne motnje v njegovem teku, ali pa ga mnogokrat v teku za dragocene ure in minute celo ustavljajo!

Zato beseda „disciplina“ za prave gledališke ljudi nima prizvoka nečesa filistrskega; zato ne smemo gledati nanjo kakor na kapljico onih, ki delo vodijo ter tudi sami z vso vnemo delajo, temveč jo moramo postaviti z vso ljubeznijo prav v žarišče našega dejanja in nehanja. In to žarišče mora biti nepremakljivo, kajti samo tako bo obod duhovnega kroga naših umetnostnih ustvaritev neskarjen, estetsko lep in vreden.

Čehov slayni ruski dramatik in pisatelj, je nekoč, glede na igralce ki so tuji vsakemu vrednemu ansamblu, ker v svoji domišljavosti ne stremijo po nenehnem izpopolnjevanju, dejal: „Igralec, ki je nastopil za silo v dveh, treh vlogah, se odslej ne trudi več . . . Posadi si na glavo svilen klobuk, in veruje v svojega genija.“

Ne, tovariši, mi si ne posajajmo na glavo svilenega klobuka, temveč mehki, romantičen klobuk pravega bohema, to je igralca - iskalka! Verujemo v svojo nadarjenost, a ta nam naj nalaga dolžnost, da v svojem ustvarjajočem delu z nenehnim trudom poskušamo kljub vsem neogibnim vnanjim in mnogokrat nepotrebnim notranjim oviram dajati od režije do režije, od vloge do vloge kreacije najgloblje vsebine, to je predstave in like življenjske resnične dognanosti v najčistejši umetnostni obliki — estetsko lepe podobe.

Zato naj bo naš romantični, bohemski klobuk le simbol naše notranje zanešenosti, ne pa na zunaj se raznašajoče, vihrave razgiba-

nosti. Naše vnanje življenje naj bo preprosta, pokojna struga, ki se v dobrem smislu nič ne razlikuje od vnanjega življenja drugih ljudi; naj bo le pot do trdega dela, po kateri romamo iz naših štirih sten na oder in spet nazaj, in tako do konca svojih ustvarjajočih dni. V samoti in tišini svojih štirih sten prislušujemo s pesnikovim delom in z vlogo v roki soutripu svojega z vročo krvjo napojenega srca, klicem svoje duše in poletu svojega duha; a na odru naj nam to trojno seme v oživljajočem spoju inštuicije zori in dozori v žlahten sad naših kreacij!

A v čem je čistost naših kreacij? V tem, da pri svojem delu ne mislimo na pohvalo ali grajo kritike; da nas ne ovira v iskanju umetnostne resničnosti puhlo slavohlepje in nizko — s komolci podprto — prerivanje za najlepše mesto v namišljenem soncu zgolj vnanje veljave in materialnih dobrin, temveč samo požrtvovalna ureditev v celoto, ki sledi umetnostim zakonom režiserjeve tvorne sile v dosego čim popolnejšega prikazovanja pesnikovega dela na odru ter čim lepšega neskaljenega užitka, ki ga nudimo občinstvu lahko samo s takšnimi predstavi!

POKOJNIKI

K R I T I K A

B. Nušić je naš jugoslovanski Gogolj, naš komediograf, ki s smehu razkriva najbolj kruto resnico in šiba s humorjem napake in moralne nedostatke soljudi. Nušić je — čeprav stopa v Gogoljeve sledi — vendar po svoje originalen. Ima svoj slog, ki je lahkoten, svoj dialog, ki je lagoden, svojo tipično frazeologijo in svoje skice značajev.

Jedro njegovih iger je etično in moralno, njihov namen ostrá kritika družbe in njenega „reda“ ter socialnih razmer. Vse to podaja v pretežni večini svojih iger v lahkotni zabavni in humoristični obliki. Le v „Pokojniku“ je že skoraj dramski, njegova igra ni več komedija temveč tragikomedija. V njej si stojita nasproti etos poštenjaka in morala družbe.

Čeprav ima „Pokojnik“ izrazito krajevno barvo (Beograda) in vse značilnosti beograjskega čaršijskega okolja sta vendar osnovno jedro in miselna vsebina občečloveška in obče veljavna.

„Pokojnik“ predstavlja vsebinsko tragedijo poštenjaka, ki ga izžene iz lastnega doma nezvestoba žene, iz podjetja zahrbtnen prijatelj, z univerze tovariš, ki se polasti njegovega znanstvenega dela; sorodniki ga ogoljufajo za denar in posest in končno mu osporavajo celo eksistenco. Da bi se ga popolnoma otresli in uživali prigoljufane dobrine, ga ožigosajo po krivem kot političnega nasprotnika, kot državi ter splošnemu človeškemu redu nevaren element ter ga prisilijo, da se odreče premoženju, ženi in družbenemu položaju in pod tujim imenom odpotuje v inozemstvo.

Režiser Dore Kern, je pravilno doumel in nakazal dramsko linijo te tragikomedije.

Njegova največja režiserska vrlina je pravilno odtehtanje nasprotij, harmonično prelivanje razpoloženj in neka mehkoča v slikanu konfliktov. On ne ljubi kričečih učinkov in ostrogi.

Predstava, ki je bila pravilno zastavljena bi morala imeti bolj določeno barvo. Močnejši režiserjev prijem bi ji dal ostrejšo ritmično in dinamično konture. Dramska linija je bila izpeljana prepoležno. Potrebovala bi mestoma močnejših vzponov na višku igre, tako pri posameznih, kakor pri ansamblu. Morda je manjkalo še nekoliko skušenj, morda je ansambl že preutrujen — pogrešali smo igralske vitalnosti.

Nosilec naslovne vloge Ado Klavora je konsekvntno izpeljal značaj ing. Marića do kraja. Posebno dobro zastavljen je bil v razpoložnju predigre v začetnem prizoru. Na višku, v konfliktu njegova naloga ni lahka. Kljub blagorodnemu in pasivnemu značaju mora postati dinamičen in agresiven. Igra s hrbtom proti občinstvu mu je vzela nekaj učinka. Klavora je odlična moč. Pod pravim vodstvom se bo njegova igra še razširila, poglobila in izpestrila.

M. Mayr je postavil perfidnega snoba, salonskega gangsterja na oder, ki, vljudno se smehljaje, uničuje soljudi.

Mayru je svojska na odru poteza — vase — zaljubljenosti, ki jo je dal tudi bajiju v „Izdaji“. Nevarnost je, da se ne bi v tem ponavljal. Zanimivo bi ga bilo videti v vlogi s pozitivnim značajem.

I. Fugina je podal Blagojevića. S srbsko lagodnostjo v govoru in kretanju je ublažil učinek brezobzirnosti njegovega ravnanja. Iz nemoralnega je ustvaril amoralen tip. Vendar bi mogel imeti njegov Blagojević nekaj močnejših dinamičnih vzponov.

Zelo dobra tetka Agnja je bila B. Iglíčeva. Ta igralka je mnogostransko sposobna in je v treh vlogah ustvarila tekom letošnje sezone tri povsem pravilno zasnovane zelo pester značaje. Iglíčeva je izmed ženskih moči ena najbolj porabnih.

Emigranta Aljošo je predstavljal Eržen. Kako, da ta talentirani igravec ne dobi končno kake mladostne vloge temveč igra vedno le karakterne? Osnovna poteza njegovega igralskega značaja je mladosten polet in svežina ter aktivnost.

Njegov Aljoša je bil podan s pristno čustvenostjo, ki je značilnost tega lika.

S. Hlebševa je dala Rini glavne poteze: sebičnost, plehkost in nemoralnost; v tem je zadela osnovo značaja. Toda Rina spada v zvrst salonsko karakternih vlog in zahteva ženske zrelosti, ki je Hlebševa za enkrat še nima v zadostni meri. Rina zahteva od igralko mnogo osebne inicijative. Vodstvo bi moralo paziti na ekonomsko porabo tako mlade moči.

Vajt je igral vlogo Anta. Podal je nespretnega goljufa, mešanico nebogljenosti in samozavesti, nesramnosti in uslužnosti. Njegova komika je prvobitna, zato ne zgreši učinka.

Pri Bratkoviču v vlogi profesorja smo imeli vtis, da se na odru ne počuti doma in da je nastopil bolj iz usluge, kakor iz lastnega nagiba. Gogala v vlogi novinarja se je prav posrečeno uveljavil.

Rode je podal fičfiriča Mileta z njemu lastnim humorjem in potrebno mero cinizma. M. Varachova je v vlogi Vukice odgovarjala. Dežman je podal s sigurnim in uglajenim nastopom prvega detektiva, prav tako je rešil tudi Vertovšek kot drugi detektiv svojo epizodo smiselno. Likar ima kot Djurić inteligenten nastop, a še premalo odrske tehnike. Malijeva, Sagadinova in Metelkova so bile prikupne sobarice.

Inscenacija je bila izredno lepa in odgovarjajoča, osvetljava horiconta pa mestoma pomanjkljiva. Splošen učinek igre je bil pozitiven.

Iz gledališke pisarne

Naslednja premiera bo znana komedija z godbo in petjem Šurekova „Pesem s ceste“, ki je imela povsod, kjerkoli so jo igrali, naravnost ogromen uspeh. Delo pripravlja Peter Malec.

Vzporedno s tem pripravljamo Škvarkinovo komedijo „Tu je de te“ v režiji Franceta Bratkoviča, nadalje Golijevo mladinsko igro „Princeska in pastirček“ ter Finžgarjevo narodno igro „Divji lovec“.

*

Gledališko publiko, ki ni včlanjena v „Prešernovem gledališču“ obveščamo, da je vstopnic, za vse predstave, ki so namenjene redoma A in B, še vedno dovolj na razpolago in se dobe te takoj prvi dan predprodaje. Za red A in B je rezerviranih doslej približno samo polovico sedežev. Priglase za abonmaje sprejemamo še vedno v tajništvu našega gledališča.

*

Prav tako vabimo ponovno vse, ki imajo dar, smisel in ljubezen do igranja, da se priglasijo našemu gledališču. Posebno nam bo dobrodošla mladina, da tako lahko potem v delu vzgojimo naraščaj, ki nam je nujno potreben.

*

Uradne ure v tajništvu so za stranke od 15.—18. ure vsak dan razen sobote popoldne.

TELEFON: Naš telefonski naslov je: Prešernovo gledališče, telefonska št. 355.